

УДК 34:378(477)

МАНЬГОРА В.В., кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри права “ПрАТ “ВНЗ “МАУП”

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті досліджуються особливості інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти на сучасному етапі в Україні. Здійснено аналіз чинного законодавства що регулює інформаційно-правове забезпечення юридичної освіти. Визначено основні проблеми інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти та розроблено пропозиції щодо вдосконалення підготовки майбутніх юристів.

Ключові слова: інформаційно-правове забезпечення, інформаційне забезпечення, правове забезпечення, освіта, юридична освіта.

Summary. Special features of information and legal support of legal education at the present stage in Ukraine are provided in the article. The current legislation regulating the information and legal support of legal education has been analyzed. The main problems of information and legal support of legal education are identified and proposals for improving the training of future lawyers are developed.

Keywords: information and legal support, information support, legal support, education, legal education.

Аннотация. В статье исследуются особенности информационно-правового обеспечения юридического образования на современном этапе в Украине. Осуществлен анализ действующего законодательства регулирующего информационно-правовое обеспечение юридического образования. Определены основные проблемы информационно-правового обеспечения юридического образования и разработаны предложения по совершенствованию подготовки будущих юристов.

Ключевые слова: информационно-правовое обеспечение, информационное обеспечение, правовое обеспечение, образование, юридическое образование.

Постановка проблеми. Глобальні процеси інформатизації суспільства вимагають ефективного інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти. Професійна діяльність юриста в умовах інформаційного суспільства залежить від його здатності адаптуватися до сучасних умов. Підготовка конкурентоздатних фахівців в галузі права вимагає освоєння і використання ними нормативно-правового забезпечення та інформаційно-комунікаційних технологій.

Свідченням надзвичайної важливості реформи юридичної освіти в сьогоденних умовах є створення робочої групи з питань розвитку юридичної освіти у складі Комісії з правової реформи при Президентові України, що затверджена Указом Президента України у липні 2019 року.

Реформа юридичної освіти проводиться Міністерством освіти і науки та Міністерством юстиції, оскільки ціла низка нормативно-правових актів визначає їх відповідальними за впровадження окремих складових реформи юридичної освіти [1].

На сайті Комітету Верховної Ради з питань науки, освіти та інновацій був опублікований 26 лютого 2020 р. новий проект Концепції розвитку юридичної освіти, який розроблений та обговорений на робочих зустрічах народних депутатів України спільно з експертами у галузі права та вищої освіти [2].

Результати аналізу наукових публікацій. Питання інформаційно-правового забезпечення висвітленні в працях О. Баранова, В. Брижка, В. Горового, Н. Савінової, В. Фурашева, Л. Хромченко та інших.

Проблемі інформатизації освіти присвячені праці В. Бикова, А. Гуржія, А. Іваннікова, Ю. Іжванова, О. Кривошеєва, Т. Кронівець, О. Мойко, С. Ніколаєнка, Л. Полякової, Р. Шевчука.

Методику формування інформативних компетентностей у майбутніх юристів на дисертаційному рівні досліджували: Н. Русіна [3], О. Федорчук [4]. Питання інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти потребують окремого дослідження.

Метою статті є визначення особливостей інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти, виявлення основних проблем інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти та розробка пропозицій щодо вдосконалення підготовки юристів.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-правове забезпечення визначається як сукупність управлінських прийомів у системі управління, спрямованих на формування необхідної інформації, спеціальних методів її обробки, систематизації, групування [1, с. 112].

Аналітичний огляд нормативно-законодавчої бази України з питань інформаційно-правового забезпечення дає підстави відзначити, що на цей час діє 260 законів України, 290 постанов Верховної Ради України нормативного змісту, 375 указів і 87 розпоряджень Президента України, 1 160 постанов та 210 розпоряджень Кабінету Міністрів та більше 1 000 нормативних актів, що регулюють правовідносини в країні [5, с. 156].

Нормативно-правові акти інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти за рівнем правого регулювання можна класифікувати на міжнародно-правові та національні.

Основними міжнародно-правовими актами інформаційно-правового забезпечення юридичної освіти є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)21 про свободу професійної діяльності адвоката, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)19 про роль публічного обвинувача в системі кримінальної юстиції, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(2004)4 про Європейську Конвенція з прав людини в університетській освіті та професійному навчанні, Спільною декларацією про Європейський простір вищої освіти, прийняту в Болоньї 19 червня 1999 року, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)8 про дослідницьку місію університетів, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(2007)6 про відповідальність держави за вищу освіту та наукові дослідження.

Нормативно-правове забезпечення підготовки майбутніх юристів в Україні відбувається на основі правових норм Конституції України від 28 червня 1996 року; Законів України: “Про освіту” від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII, “Про вищу освіту” від 01 липня 2014 року № 1556-VII, “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 26 листопада 2015 року № 848-VIII; Постанов Кабінету Міністрів України: “Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”) від 3 листопада 1993 року № 896, “Про затвердження Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року” від 10 квітня 2001 р. № 344, “Про затвердження національної рамки кваліфікацій” від 23 листопада 2011 року № 1341, “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти” від 29

квітня 2015 року № 266, “Про затвердження переліку спеціальностей, за якими проводиться єдиний державний кваліфікаційний іспит для здобуття ступеня магістра” від 10 травня 2018 року № 354, “Порядок атестації осіб, які здобувають ступінь магістра, у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту” від 17 липня 2019 року № 684; Указів Президента України: “Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” від 25 червня 2013 р. № 344/2013, “Про цілі сталого розвитку до 2030 року” від 30 вересня 2019 р.; наказів Міністерства освіти і науки України: “Про затвердження стандарту вищої освіти України за спеціальністю 081 “Право” галузі знань 08 “Право” для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти” наказом Міністерства освіти і науки України № 1379 від 12 грудня 2018 року, “Про утворення робочої групи з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні” № 787 від 5 липня 2016 року, “Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти” від 1 червня 2016 року.

Останнім часом було розроблено проекти нормативно-правових актів: проект Закону України “Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії” від 28 вересня 2017 р. №7147, проект Закону про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію від 17 жовтня 2017 р., які мали сприяти реформуванню підготовки юристів. Проекти законів було відхилено 29 серпня 2019 р.

У рамках реформування системи вищої освіти та комплексного оновлення законодавства у цій сфері, нагальним і позитивним кроком І. Тимкович вважає прийняття Міністерством освіти і науки України наказу від 05.07.2016 р. № 787 “Про утворення робочої групи з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні”, обговорення шляхів удосконалення її правових і організаційних засад за участі не лише представників органів державної влади, але й партнерів, котрі реалізують проект USAID “Справедливе правосуддя”, координаторів проектів ОБСЄ в Україні, представників вищих навчальних закладів та громадських об’єднань. Відповідно до наказу, перед робочою групою поставлено завдання до 30 вересня 2016 р. розробити та подати на погодження до Міністерства освіти і науки України проект Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, а до 30 грудня 2016 р. розробити та подати на погодження до вказаного міністерства проект Плану реалізації даної Концепції. Результатом цієї роботи стала презентація Міністром освіти і науки України, головою робочої групи з розробки концепції Лілією Гриневич та заступником Міністра юстиції України Ганною Онищенко Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії, проведена 14 вересня 2016 р. під час круглого столу “Модернізація правничої освіти в Україні”, а текст проекту Концепції розміщений на сайті Міністерства освіти і науки України для ознайомлення громадськості [6, с. 56].

Концепція розвитку юридичної освіти розроблена для забезпечення якості вищої юридичної освіти та перевірки відповідності здобутих результатів навчання випускників потребам ринку праці, сучасним викликам глобалізованої правничої професії та найкращим світовим практикам. Необхідно забезпечити ефективне функціонування внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості вищої освіти [7].

Інформаційно-правовими елементами системи внутрішнього забезпечення якості підготовки правників відповідно до проекту Концепції розвитку юридичної освіти є:

- наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- публічність інформації про освітні програми та кваліфікації;
- дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої юридичної освіти, у тому числі створення і забезпечення

функціонування ефективної системи запобігання та виявлення плагіату та інших проявів академічної недоброчесності;

- створення дієвої системи відповідальності за недотримання вимог академічної доброчесності;

- забезпечення для здобувачів вищої юридичної освіти доступу до навчальних ресурсів, зокрема визнаних професійних баз даних, міжнародних інформаційних, науково-практичних, бібліотечних та інших ресурсів [7].

Важливим кроком до трансформації існуючої системи юридичної освіти, на думку Л. Столярчук, стало затвердження Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 081 “Право” галузі знань 08 “Право” для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти наказом Міністерства освіти і науки України від 12 грудня 2018 року № 1379. Цей стандарт вводився в дію з 2018/2019 навчального року та визначає базові вимоги до змісту та результатів освітньої діяльності ЗВО, які готують бакалаврів права. Зокрема, даний документ надає перелік компетентностей випускника, які представлені 3 видами: інтегральна компетентність, загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Крім того, представлений нормативний зміст підготовки бакалаврів права, сформульований у термінах результатів навчання, які включають такі блоки: соціально-гуманітарна ерудованість, дослідницькі навички, комунікація, професійна самоорганізація та використання інформаційних технологій, праворозуміння та правозастосування [8, с. 91].

Активною є співпраця Міністерства освіти та науки України та Міністерства юстиції України щодо реформування юридичної освіти. У структурі Міністерств за формування державної політики у сфері юридичної освіти відповідають Директорати – Директорат вищої освіти та освіти дорослих МОН, а також Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Мін'юсту.

За останні роки завдяки спільним діям обох міністерств, за активного сприяння міжнародних партнерських організацій, професійних правничих спільнот, вдалося суттєво просунути в цьому напрямку, зокрема в питаннях концептуального нормотворення, вдосконалення відбору на навчання у правничі школи, оптимізації державного замовлення на підготовку фахівців з юридичною освітою, рекомендацій щодо покращення змісту освітніх програм тощо [9].

Новий проект концепції розвитку юридичної освіти, який розроблений та обговорений на робочих зустрічах народних депутатів України спільно з експертами у галузі права та вищої освіти, передбачає віднесення до вищої юридичної освіти вищої освіти ступеня магістра за спеціальністю 081 “Право” галузі знань 08 “Право”. Ступінь магістра за спеціальністю 081 “Право” здобувається на основі повної загальної середньої освіти. Також встановлено, що підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 081 “Право” в системі фахової передвищої освіти та за ступенем молодшого бакалавра та бакалавра не здійснюється [10].

Спеціальності “Міжнародне право” та “Правоохоронна діяльність” не вважатимуться вищою юридичною освітою в контексті кваліфікаційних вимог для зайняття певної посади.

Скасовується можливість заочної форми навчання: підготовка правників здійснюватиметься виключно за денною формою здобуття освіти [11].

На думку авторів проекту, Концепція розвитку юридичної освіти має відповідати положенням стратегічних та програмним документів, зокрема: Національній Стратегії в сфері прав людини, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних

правових інститутів на 2015 – 2020 роки, Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні.

Концепція розвитку юридичної освіти передбачає:

- сприяння збільшенню необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів;
- наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- забезпечення для здобувачів юридичної освіти доступу до навчальних ресурсів, зокрема визнаних професійних баз даних, міжнародних інформаційних, науково-практичних, бібліотечних та інших ресурсів [10].

Проект концепції юридичної освіти з метою забезпечення якості підготовки правників передбачає організацію та проведення Єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

17 липня 2019 р. Кабінет Міністрів України видав постанову “Порядок атестації осіб, які здобувають ступінь магістра, у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту” [12]. У цьому Порядку під терміном “єдиний державний кваліфікаційний іспит” розуміється стандартизована форма контролю досягнення здобувачем вищої освіти результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти, та оцінювання таких результатів навчання.

Атестація осіб, які здобувають ступінь магістра, у формі кваліфікаційного іспиту здійснюється за спеціальностями згідно з переліком спеціальностей, за якими проводиться єдиний державний кваліфікаційний іспит для здобуття ступеня магістра, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 року № 354 [13].

Державними органами відповідальними за організацію кваліфікаційного іспиту за спеціальністю 081 “Право” є Міністерство освіти і науки та Міністерство юстиції.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України “Порядок атестації осіб, які здобувають ступінь магістра, у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту” програми кваліфікаційного іспиту розробляються на основі стандартів вищої освіти відповідного рівня та спеціальності. Але на жаль стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 “Право”, спеціальність 081 “Право” не прийнятий, хоч на сайті Міністерства освіти і науки є розроблений проект.

Програма єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальністю 081 “Право” (магістерський рівень вищої освіти) не оприлюднена на офіційних веб-сайтах, хоча 7 листопада 2019 р. за наказом Міністра освіти і науки Г. Новосад було створено робочу групу з питань методичного, організаційного та аналітичного забезпечення єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями 081 “Право” та 293 “Міжнародне право”.

Підготовка конкурентоздатних фахівців в галузі права вимагає освоєння і використання ними інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, засобів та прийомів пошуку, зберігання, опрацювання, подання та передавання графічних, текстових, цифрових, аудіо та відеоданих на базі персональних комп’ютерів, комп’ютерних мереж та засобів зв’язку [14, с. 195].

ІКТ здійснюють активний вплив на процес навчання і виховання студентів, оскільки змінюють схему передавання знань і методи навчання.

Основними засобами ІКТ, які застосовуються у навчально-виховному процесі майбутніх юристів є: текстові і табличні процесори, комп’ютерні презентації, електронні довідники, електронні підручники і мультимедіа; електронні бібліотеки й архіви, експертні та інформаційно-пошукові (універсальні) системи, банки і бази даних,

глобальні та локальні освітні мережі, хмарні технології. Вони допомагають майбутньому юристу вибрати необхідну інформацію та належним чином її представити.

Висновки.

Інформаційно-правове забезпечення юридичної освіти – це сукупність нормативно-правових актів та інформаційно-комунікативних технологій, які використовуються при підготовці майбутніх юристів.

Реформи юридичної освіти неможливі без прийняття Концепції розвитку юридичної освіти та механізму її реалізації, без прийняття стандарту вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 “Право”, спеціальність 081 “Право” та розробки єдиного державного кваліфікаційного іспиту. Тому необхідно прийняти нормативно-правові акти, які відповідають сучасним вимогам та міжнародним стандартам підготовки майбутніх юристів.

Використана література

1. Хромченко Л.Г., Раковська-Башмакова О.С., Шраєр А.С. Організація інформаційної діяльності. Теоретичні основи: навч. посібник; за заг. ред. Х.В. Чаловського. Харків: МСУ, 2008. 351 с.
2. Проект Концепції вдосконалення юридичної освіти представлено суспільству. – (Міністерство освіти і науки України від 15.09.2016 р.). URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249321194&cat_id=244277212 (дата звернення 09.03.2020).
3. Русіна Н.Г. Методика формування інформативних компетентностей у майбутніх правознавців: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 “Теорія та методика навчання”. Київ, 2016. 20 с.
4. Федорчук О.С. Формування у майбутніх правознавців навичок професійного застосування інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. Київ, 2009. 20 с.
5. Павліченко Є. Напрями удосконалення інформаційно-правового забезпечення суб’єктів господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С.155-158.
6. Тимкович І.І. Юридична освіта як елемент правової системи України. *Юридичний вісник*. 2016. № 4(41). С.54-58.
7. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: <https://www.mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptsiya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravni-ka> (дата звернення 09.03.2020).
8. Столярчук Л.Б. Сучасний стан професійної підготовки бакалаврів права в закладах вищої освіти України. *Молодий вчений*. 2019. № 1(65). С. 89-94.
9. Шемелинець І. Точка біфуркації: курс на продовження реформи юридичної освіти. *Юридична газета online*. № 43-44 (697-698). URL: <https://www.yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/tochka-bifurkaciyi-kurs-na-prodovzhennya-reformi-yuridichnoyi-osviti.html> (дата звернення 09.03.2020).
10. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: <http://www.kno.rada.gov.ua/print/75465.html> (дата звернення 09.03.2020).
11. Реформа юридичної освіти: головні тези проекту. URL: <https://www.pravo.ua/reforma-juridichnoyi-osviti-golovni-tezi-proektu/> (дата звернення 09.03.2020).
12. Порядок атестації осіб, які здобувають ступінь магістра, у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту від 17.07.19 р. № 684. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2019-%D0%BF> (дата звернення 09.03.2020).
13. Про затвердження переліку спеціальностей, за якими проводиться єдиний державний кваліфікаційний іспит для здобуття ступеня магістра: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.18 р. № 354. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/354-2018-%D0%BF> (дата звернення 09.03.2020).

14. Маньгора В.В. Формування інформаційної компетентності майбутніх юристів у процесі фахової підготовки: матеріали наук.-практ. конф. *Теоретико-правові основи формування та розвитку інформаційного суспільства*, м. Київ, 29 лист. 2017 р. / упоряд. В.М. Фурашев, С.Ю. Петряєв. – (Нац. техн. ун-т України “КПІ ім. Ігоря Сікорського”). Київ: “Політехніка”, 2017. С. 192-196.

15. Концепція вдосконалення правової (юридичної) освіти для професійної підготовки юриста відповідно до європейських стандартів вищої освіти і юридичної професії. URL: <https://www.mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptsiyavdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlyafahovoyi-pidgotovki-pravnika>. (дата звернення 09.03.2020).

16. Концепція реформи юридичної освіти пропонує впровадити “наскрізну” магістерку для правників. URL: <http://www.ukrainepravo.com/news/ukraine> (дата звернення 09.03.2020).

17. Про утворення робочої групи з розроблення концепції розвитку юридичної освіти в Україні: наказ Міністерства освіти і науки України від 05.07.16 р. № 787 URL: <http://www.old.mon.gov.ua/ua/aboutministry/normative/5737> (дата звернення 09.03.2020).

18. Семенець-Орлова І.А. Нормативно-правове забезпечення освітніх змін в Україні. Теорія та практика державного управління. 2017. № 3(58). С. 1-10.

~~~~~ * * * ~~~~~